

Маруся Богуславка (легенда)

Роман Завадович

То не чорні хмари над Богуславом стояли, то турки-яничари на місто напали, людям руки путами в'язали і гнали їх у далеку землю турецьку, в тяжку неволю.

Спіймали й дівчину-білявку, попівну Марусю Богуславку.

Вродлива, справжня красуня була Маруся. Тож, коли її в Стамбулі на базарі продавали, вподобав її багатий паша*1 турецький.

— Не годиться таку пишну квітку важкою каторгою в'ялити, візьму її до свого дому, скажу її виховати в мусульманській вірі та в звичаях турецьких, туркенею стане, за дитину мені буде.

Купив паша Марусю, у свою палату привів, у турецьку одержу зодягнув і найняв учителів, щоб дівчинку по-своєму вчили, щоб її потурчили-побусурменили*2. І пильнували вчителі, щоб вона українського слова не чула, хреста не бачила, щоб не до Христа, а до Аллаха молилася. Але дівчинка глибоко в серці, мов чарівний образок, носила спогад про рідний край — про чудовий краєвид із срібlistою рікою, крутими скелястими берегами й білими хатками у вишневих садках.

Роки минали і той чудовий образ поволі затирали. Вже Маруся туркенею стала, пашу рідним батьком називала. Жила в розкошах, а коли паша з дому виїжджав, то ключі від усього хазяйства їй у руки віддавав.

Чудова була в паші палата, вся в золоті, сріблі й у самоцвітах, серед квітників і садів. Дзюрчали кришталеві водограї, мінілись веселчаними барвами клумби розкішних квіток, п'ярко пахли кущі й дерева.

А за садом-виноградом стояла вежа із сірого каменю збудована, в землю глибоко вмурована. Багато разів Маруся пашу питала, що це за будівля, та він відповіді не давав, будь-чим її відволікав. Це Марусю ще більше зацікавило.

Раз увечері пішла Маруся у сад гуляти, відчинила хвіртку в мурі-огорожі й опинилася під вежею. Стала до неї приглядатись, сотий раз думати-гадати, нащо паша таку похмуру вежу збудував.

І раптом донеслась до неї приглушена пісня. То не один голос співав, то кілька сотень людей співало, сумно на долю нарікало, що вже тридцять літ у неволі перебувають, Божого світу, сонця праведного не бачать.

Дівчина стрепенулась. Що це? І якась пісня близька її серцю, і слова наче знайомі. Маруся здогадалась: то невольники з України в Цій вежі-темниці без сонця-світла гинуть, свою тугу за волею святою, за рідною землею піснею виливають. Відтоді Маруся спокою не мала, тихим сном не спочивала, все якусь таємну думку плекала.

Раз, як паша турецький у мечеть*3 на молитву поїхав, Маруся щонайбільший ключ із схованки добула, до невольницької вежі побігла, залізом ковані двері відімкнула, стала на порозі і — ахнула. Триста козаків, бідних невольників, на соломі покотом лежали, і глухо подзвонювали кайдани на їхніх руках.

— Невільники нещасні, оце я вам двері на волю відчиняю! — промовила Маруся. Переглянулися невольники.

— Не можна цій турецькій дівчині вірити! Хоч вона по-нашому й говорить, ніхто не знає, що вона в своїм серці проти нас замишляє.

Тоді Маруся на одвірок схилилась, слізьми залилась.

— Брати мої рідні. Бог мені свідок, що я ніяких хитрощів не замишляю, тільки допомогти вам хочу! Кажу вам, добре дбайте, у землі християнські втікайте, поки турки ще нічого не знають.

Вийшли невольники з вежі холодної, місто турецьке тихцем обминали, на себе хрест клали, в Україну темними ярами втікали. А коли останній невольник з темниці вибігав, Маруся за руку його придержала.

— Прошу тебе, козаче, зроби мені послугу велику! Як дозволить тобі Господь у рідний край вернутись, ти містечка Богуслава не минай, моїм батькові-матері від доньки-бранки, Марусі Богуславки, низенький поклін передай! Скажи, що їх донька свою невірну провину спокутувала, братів рідних — невольників бідних — з неволі в Україну відпустила.

А той козак був кобзар-бандурист. То як вернувся він у рідний край, склав прегарну думу про турецьку бранку Марусю Богуславку і скрізь про неї людям співав. Слухали люди, тяжко зітхали і допитувалися, що сталося з Марусею. Але кобзар цього не знав і в думі не розказав.

Так і залишилася навіки незнаною доля дівчини-бранки, Марусі Богуславки, що без своєї вини туркенею стала та братам рідним — невольникам бідним — волю дарувала.

Примітки

*1 Паша — почесний титул найвищих військових і цивільних урядовців У мусульманських країнах.

*2 Потурчйти-побусурменити — примусити прийняти турецьку (мусульманську) віру.

*3 Мечеть — молитовний дім у мусульман.